

De tapuit

Hoe redden we deze kenmerkende duinvogel?

Een vogel flitst voor je weg, waarbij de witte stuit en zwart-witte staart opvallen. Welke duinwandelaar kent dat beeld niet? De tapuit hoort bij de duinen, vooral de open duinen. Jammer genoeg zien we deze markante vogel steeds minder. Hoe komt dat en wat kunnen we doen om de tapuit te beschermen?

ANNE VOORBERGEN EN RUUD VAN BEUSEKOM

Zo ziet een goed duin voor tapuiten er uit: korte begroeiing, bloemrijk, kaal zand en geen gras.
Foto: Joost Bouwmeester

Tapuit.
Foto: René van Rossum

De tapuit is in Nederland een schaarse broedvogel van duinen, heide en stuifzanden. Zijn leefgebied bestaat uit open landschap met mos, kort gras en kruiden, afgewisseld met zandige plekken. Een tapuit zie je vaak op de grond, want hij zoekt zijn voedsel op plekken waar hij goed kan rennen. In hoog gras kunnen tapuiten letterlijk niet uit de voeten. De belangrijkste prooien zijn rozenkevers, kleine junikevers, larven, rupsen, vliegen, spinnen en sprinkhanen. Veel van dat kleine grut leeft in de bovenste bodemlaag en wordt door tapuiten uit de bodem of het mos gepikt. Hierbij gebruiken tapuiten ook hun gehoor, je ziet ze dan met hun kopje schuin luisteren.

Van de tapuit en het konijn

Tapuiten en konijnen horen bij elkaar. Konijnen houden de vegetatie kort en met hun gegrAAF

zorgen ze voor open, zandige plekken. Bovendien nestelen tapuiten vaak in konijnenholen. Meestal broeden ze eenmaal, soms tweemaal per seizoen. De eerste jongen vliegen begin mei uit, de laatste begin juli. In juli al verlaten de eerste jongen de broedgebieden. De echte najaarstrek van de tapuit is later, vooral in augustus en september. Alle tapuiten van de wereld overwinteren in Afrika. Omdat ze zelfs in Alaska en Groenland broeden, is dat een heel eind vliegen: tot 15.000 kilometer, enkele reis. Het zijn echte trekvogelkampioenen. In het voor- en najaar trekken veel noordelijker broedende tapuiten uit Scandinavië en Groenland door Nederland. Je hebt dan de meeste kans om tapuiten te zien, want broeden doen ze helaas niet meer zo veel in Nederland.

Tapuit in de knel

Lange tijd waren tapuiten algemene broedvogels. Vanaf de jaren zeventig vertoonde de verspreiding steeds meer gaten, totdat aan het begin van deze eeuw Noord-Brabant, Limburg en grote delen van de kustduinen geheel waren verlaten. Begin jaren zeventig broedden er nog 2000-3000 paar in Nederland, helaas zijn er daar nog maar hooguit 300 van over. De laatste broedpopulaties bevinden zich in de duinen van het Noord-Hollands Duinreservaat bij Castricum, in de Noord-duinen bij Den Helder en op de Waddeneilanden.

Rozenkever, ideaal voedsel voor tapuit.
Foto: Theo Westra

In het binnenland zit nog een populatie in het Drents-Friese Wold. De laatste populaties zijn zeer kwetsbaar. Met steun van Vogelbescherming, Landschap Noord-Holland en PWN deden SOVON en Stichting Bargerveen onderzoek in de duinen van Noord-Holland om te zien wat er aan de hand is met de tapuit.

Er zijn diverse oorzaken voor de afname van tapuit, die bovendien per leefgebied kunnen verschillen. Door stikstofvervuiling uit de lucht is het open leefgebied van de tapuit begroeid geraakt met snelgroeïende grassen als helm en duinriet en met struwelen. Hierbij speelde ook het verdwijnen van de dynamiek, door het vastleggen van de kust, een belangrijke rol. De gevolgen van vergrassing en vastlegging werden versterkt door achteruitgang van de aantallen konijnen, die voorheen de vegetatie kort hielden. De konijnenstand is nu in veel gebieden weer wat hersteld, hoewel de aantallen nog ver achter blijven bij die van de jaren zeventig en tachtig.

Vossen, mensen en dioxine

Andere gevaren zijn predatie en recreatie. Hier en daar kan predatie door vooral vossen van grote betekenis zijn. Als de kans hierop groot is nestelen tapuiten dieper in holen of kiezen ze voor nauwe, onder struiken liggende nestplaatsen. Recreatie heeft een negatieve invloed op tapuiten als mensen buiten de paden komen. Tapuiten hebben minder last van wandelaars of fietsers die zich over de vaste paden bewegen. In sommige populaties blijkt tot een derde van de gelegde eieren van de tapuit niet uit te komen. Onderzoek heeft uitgewezen dat deze eieren zich niet normaal ontwikkelen en dat er embryonale afwijkingen optreden. In deze eieren werden

Tapuiten broeden graag in een (oud) konijnenhol.
Foto: René van Rossum

hoge concentraties dioxines aangetroffen. Dioxine is een gif dat neerslaat uit de lucht en ophoopt in de toplaag van de bodem. Hier wordt het opgenomen door bodemdieren die vervolgens worden gegeten door de tapuit. Tapuiten slaan dioxine op in hun lichaamsvet, waarna het in de eieren terecht komt.

Tapuiten beschermen

Om de tapuit te behouden moeten we ervoor zorgen dat op korte termijn weer geschikt leefgebied beschikbaar komt. Daarom is het belangrijk dat er veel minder stikstof in de duinen terecht komt. Zolang dat niet het geval is, zijn extra beheermaatregelen noodzakelijk, om te voorkomen dat de laatste tapuitenbolwerken verdwijnen.

Herstel van dynamiek is de beste manier om de open plekken weer terug te krijgen, maar het is vooral een oplossing voor de langere termijn. Plaggen van vergraste duinen is een goed alternatief voor de korte termijn. Wat ook goed werkt is tijdelijke, intensieve begrazing, gevolgd door extensieve begrazing. Dit is ook goed voor konijnen, die niet goed in staat zijn om zelf eenmaal verruigde vegetaties af te grazen. Op de Landerumerheide op Terschelling lukte het Staatsbosbeheer om met een uitgekiend begrazingsbeheer van geiten, schapen, paarden en runderen het aantal broedende tapuiten flink op te krikken. Als elders in de duinen ook genoeg van dit soort maatregelen worden genomen gaat het lukken de tapuit als duinbroedvogel te redden!

ANNE VOORBERGEN EN RUUD VAN BEUSEKOM
ZIJN WERKZAAM BIJ VOGELBESCHERMING NEDERLAND